

конференции, посвященной 180-летию Белорусской государственной сельскохозяйственной академии / редкол.: А. С. Чечёткин (отв. ред.) [и др.]. – Горки: БГСХА, 2020. – С. 358–360.

6. Свістунова, М. І. Інфарматыка і вылічальная тэхніка / М. І. Свістунова // Беларуская мова. Прафесійная лексіка. Прыродазнаўства: вучэбны дапаможнік для ВНУ / пад рэд. М. Р. Прыгодзіча, У. І. Куліковіча. – Мінск: РІВШ, 2015. – С. 55–82.

7. Пятрова, Н. Я. Навучанне беларускай мове ў межах курса “Беларуская мова (прафесійная лексіка)”. Інфармацыйныя тэхналогіі / Н. Я. Пятрова, Я. Д. Ягаўдзік // Роднае слова. – 2020. – № 4. – С. 59–63.

8. Свістунова, М. І. Інфарматыка і вылічальная тэхніка / М. І. Свістунова // Беларуская мова. Прафесійная лексіка. Прыродазнаўства: вучэбны дапаможнік для ВНУ / пад рэд. М. Р. Прыгодзіча, У. І. Куліковіча. – Мінск: РІВШ, 2015. – С. 55–82.

УДК 811.161.3'246.2

ПРАПАВЕДНІЦКІ ПАДСТЫЛЬ ЯК АДНА З РАЗНАВІДНАСЦЕЙ КАНФЕСІЙНАГА СТЫЛЮ СУЧАСНАЙ БЕЛАРУСКАЙ МОВЫ

Савіцкая І. У., канд. філал. навук, дацэнт
Беларускі нацыянальны тэхнічны ўніверсітэт
Мінск, Рэспубліка Беларусь

Анотацыя: у артыкуле прааналізаваны асаблівасці прапаведніцкага падстылю канфесійнага функцыянальнага стылю сучаснай беларускай мовы. Вызначаны тэматыка, кампазіцыя і асноўныя характарыстыкі розных жанраў прапаведніцкага падстылю, а таксама спецыфіка іх функцыянавання ў рэлігійнай дзейнасці.

Ключавыя словы: канфесійны стыль, прапаведніцкі падстыль, прапаведзь, пасланне, духоўная гутарка.

PREACHING SUB-STYLE AS ONE OF THE VARIETIES OF THE CONFESSIONAL STYLE IN THE MODERN BELARUSIAN LANGUAGE

Savitskaya I. V., ass. professor, Ph.D (in Philology)

Belarusian National Technical University

Minsk, Republic of Belarus

Summary: the article analyses the features of the preaching sub-style of the confessional functional style in the modern Belarusian language. The topic, composition and main characteristics of various genres of preaching sub-style, as well as the specifics of their functioning in religious activity are defined.

Keywords: confessional style, preaching sub-style, sermon, epistle, spiritual conversation.

Прапаведніцкі падстыль з'яўляецца адной з разнавіднасцей канфесійнага стылю сучаснай беларускай мовы. Сцвярджэнне і распаўсюджванне веры, распаўсюджванне рэлігійных ісцін – галоўная яго мэта.

Гэты падстыль выкарыстоўваецца ў маўленні святароў, што настаўляюць вернікаў на выкананне хрысціянскіх дабрачыннасцей і пазбяганне грахоў, на імкненне да праведнасці. Ён мае прыкметы, якімі канфесійны стыль адрозніваецца ад іншых стыляў сучаснай беларускай мовы:

1) частковае функцыянальнае падабенства з публіцыстычным стылем, паколькі прысутнічае момант агітацыйнай накіраванасці пры адсутнасці вялікай інфарматыўнасці. Так, прапаведуючы Слова Божа, святары імкнуцца ўздзейнічаць на свядомасць слухачоў і пераканаць іх у існаванні няўхільных рэлігійных ісцін, якімі павінен кіравацца кожны чалавек у паўсядзённым жыцці;

2) наяўнасць вялікай колькасці слоў і выразаў, якія належаць да высокага стылю (архаізмы, біблейзмы, царкоўнаславянізмы), а таксама лексем, якія абазначаюць спецыфічныя рэлігійныя паняцці;

3) частотнасць постпазіцыйных азначэнняў-прыметнікаў;

4) нанізванне аднатыпных сінтаксічных канструкцый.

Прапаведніцкі падстыль рэалізуецца ў розных жанрах: прапаведзь, пасланне, духоўная гутарка. Усе яны ствараюцца святарамі ў апоры на кананічныя тэксты і тэксты вядомых рэлігійных дзеячоў.

З усіх жанраў найбольш значным і распаўсюджаным з’яўляецца *пропаведзь*. Гэта вусны жанр рэлігійнай камунікацыі, які арыентаваны на нормы кніжнага маўлення, хаця пазней можа быць і апублікаваны. Пропаведзь узнікла адначасова з рэлігійным вучэннем і з’яўляецца другаснай адносна Адкрыцця. “Калі Адкрыццё – гэта інфармацыйны «першапачатковы» рэлігіі, то пропаведзь – гэта пачатак жыцця вучэння сярод людзей (у іх святомасці і рэлігійнай камунікацыі)” [1, с. 150].

Сёння існуюць розныя яе азначэнні. У шырокім сэнсе пропаведзь вызначаецца як жанр канфесійных зносін. У хрысціянстве пропаведзь – гэта “павучальная гаворка, звернутая да прыхаджан, якую святар абвяшчае пасля літургіі” [2, с. 515]. В. А. Прахвацілава дае такое вызначэнне пропаведзі: “Гэта маўленне рэлігійна-павучальнага характару, з якім святар звяртаецца да вернікаў падчас богаслужэння” [3, с. 123]. Н. М. Розанава пад пропаведзю разумее “асноўны жанр царкоўнага красамоўства: пераканаўчае павучальнае слова святара, якое вымаўляецца з царкоўнага амвона (месца перад алтаром) і звернута да паствы – людзей, якія прыйшлі ў царкву маліцца і ўспрымаць Слова Божае” [4, с. 344]. Як бачым, у розных азначэннях падкрэсліваецца рэлігійная сфера святомасці, у якой рэалізуецца пропаведзь, а таксама яе павучальны характар.

У хрысціянстве жанр пропаведзі першапачаткова прадстаўлены ў Евангеллі – гэта Нагорная пропаведзь Ісуса Хрыста. Своеасаблівае гэтага тэксту заключаецца ў тым, што ён, з аднаго боку, уяўляе сабой Адкрыццё, г.зн. Слова Божае, з другога боку – пропаведзь, г. зн. тлумачэнне рэлігійных ісцін:

Вы чулі, што сказана продкам: “Ня чыні пералюбу”. А Я вам кажу, што кожны, хто глядзіць на жанчыну з пажодаю, ужо ўчыніў пералюб зь ёю ў сэрцы сваім. Калі ж правае вока спакушае цябе, вырві яго і кінь ад сябе; бо лепей табе, каб загінуў адзін з чэласаў тваіх, а ня ўсё цела тваё было ўкінута ў геену. І калі правая рука спакушае цябе, адатні яе і кінь ад сябе; бо лепей, каб загінуў адзін з чэласаў тваіх, а ня ўсё цела тваё было ўкінута ў геену (Мц. 5:27–30).

Ня збірайце сабе скарбаў на зямлі, дзе моль і ржа нішчаць і дзе злодзеі падкопваюцца і крадуць; а збірайце сабе скарбы на небе,

дзе ні моль, ні ржа ня знішчаюць і дзе злодзеі не падкопваюцца і ня крадуць; бо дзе скарб ваш, там будзе і сэрца ваша (Мц. 6:19–21).¹

Нагорная пропаведзь, на думку Т. В. Іцковіч, “дазваляе ўявіць некаторыя рысы раннехрысціянскага прапаведніцтва: сусветны і эсхаталагічны маштаб пропаведзі; падкрэслена някніжны, вусны характар, выразнасць запэўнівальнага маўлення; камунікатыўна-рытарычная сіла і майстэрства” [5, с. 117]. Запісаная апосталамі Нагорная пропаведзь з’яўляецца “квінтэсэнцыяй Новага Запавету, уключаючы ў сябе ўсе асноўныя тэзісы вучэння” [5, с. 85]. Перад асноўным тэкстам гэтай пропаведзі ідзе ўступ, дзе ключавым словам выступае дзеяслоў *вучыў*, які і адлюстроўвае галоўную інтэнцыю любой пропаведзі – навучыць: *Убачыўшы люд, Ён узышоў на гару; і калі сеў, прыступілі да Яго вучні Ягоныя. І, адкрыўшы вусны Свае, Ён вучыў іх, кажучы...* (Мц. 5:1–2).

Існуюць два асноўныя тыпы класіфікацыі пропаведзі:

1) па характары і ролі ў літургіі: пропаведзь на царкоўныя святы, на ўрыўкі з Евангелля, якія чытаюцца за богаслужэннем;

2) па змесце: багаслоўскія, маральна-практычныя.

Даволі блізкім да пропаведзі з’яўляецца яшчэ адзін жанр прапаведніцкага падстылю – *пасланне*. Пасланне – гэта зварот Патрыярха да народа ў дзень вялікага царкоўнага свята. Такімі святамі з’яўляюцца перш за ўсё Нараджэнне Хрыстова і Уваскрасенне Хрыстова. Напрыклад, Пасхальнае пасланне мітрапаліта Мінскага і Заслаўскага Веніяміна, Патрыяршага Экзарха ўсяе Беларусі, архіпастырам, свяшчэннаслужыцелям, манахам і ўсім верным дзецям Беларускай Праваслаўнай Царквы; Пасланне да Нараджэння Хрыстовага мітрапаліта Мінскага і Заслаўскага Веніяміна, Патрыяршага Экзарха ўсяе Беларусі.

У тэксце пасланья звычайна тлумачыцца сэнс свята, усхваляецца вера, утрымліваюцца прызывы да дастойнага жыцця ў духу веры. Асаблівасцю гэтага жанра з’яўляецца таксама зварот да сучасных праблем і ацэнка іх з хрысціянскіх пазіцый: *Беларускі Экзархат ствараўся на руінах і велізарным папялішчы, пасля дзесяцігоддзяў страшных ганенняў, узведзеных на Царкву багаборніцкай уладай. Бязбожнікі абвясцілі Беларусь узорна-наказальнай атэістычнай рэспублікай і рабілі ўсё, каб знішчыць Царкву на нашай шматпа-*

¹ Пераклад Нагорнай пропаведзі на беларускую мову В. Сёмухі.

кутнай зямлі, але ніякія ганенні і прыгнёт не змаглі цалкам загасіць агонь веры Хрыстовай у сэрцах людзей. Стварэнне Беларускага Экзархату стала пунктам адліку адраджэння паўнаважнага царкоўнага жыцця ў Беларусі (з Паслання да Нараджэння Хрыстовага мітрапаліта Мінскага і Заслаўскага Веніяміна, Патрыяршага Экзарха ўсяе Беларусі).

Як і ва ўсякім святочным выступленні, у пасланні ўтрымліваюцца віншаванні і добрыя пажаданні: *Вінішую ўсіх вас са святам Святой Пасхі Хрыстовай і малітоўна жадаю вам і вашым блізкім светлай пасхальнай радасці, усёпераможнай надзеі, моцы, душэўных і цялесных сіл!* (з Пасхальнага паслання мітрапаліта Мінскага і Заслаўскага Веніяміна, Патрыяршага Экзарха ўсяе Беларусі, архіпастырам, свяшчэннаслужыцелям, манахам і ўсім верным дзецям Беларускай Праваслаўнай Царквы).

І прапаведзь, і пасланне – гэта маналагічныя тэксты, якія характарызуюцца своеасаблівай тэмай, спецыфікай яе разгортвання, а таксама адметнай танальнасцю.

Тэма названых маналагічных жанраў двухадзіная, што звязана са спалучэннем прадметнага і духоўнага свету. Безумоўна, тэматычнае ядро тэксту складае духоўная тэма, звязаная з асноўнымі рэлігійнымі паняццямі. Галоўнае слова дадзенай тэмы – Бог, а ўсё, што з ім звязана, – гэта абазначэнні маральных паняццяў, на якіх будзеца хрысціянскае веравучэнне: *вера, надзея, любоў, міласэрнасць, Боская ласка, грэх, пакаянне, уваскрасенне* і да т. п.

Хрысціянства непарыўна звязана з падзеямі нараджэння, жыцця, смерці і ўваскрасення Ісуса Хрыста, а таксама з тымі падзеямі, якія ім спадарожнічаюць. Прычым у вернікаў няма ніякіх сумненняў у праўдзівасці гэтых падзей; яны добра ўяўляюць абставіны Нараджэння Хрыстова, цудатворныя яго ўчынкi, рэальныя абставіны яго дзеянняў, ведаюць імёны апосталаў Хрыста. Апора духоўнай тэмы на такога кшталту прадметнасць у рэлігійных тэкстах сустракаецца вельмі часта. Гэтую асобую прадметнасць і асобую падзейнасць прынята называць “прадметна-сакральнай тэмай” [5, с. 124]. Як правіла, гэтая тэма рэалізуецца пры каменціраванні таго ці іншага біблейскага сюжэту: нараджэнне, жыццё, смерць і ўваскрасенне Ісуса Хрыста, жыццё і смерць Багародзіцы, жыццё і дзейнасць апосталаў і інш. Гэтыя падзеі адлюстраваны ў кнігах Святога Пісання, на якія і абапіраецца прапаведнік, ствараючы тэкст.

Прычым тэматычны ланцуг прадметна-сакральнай тэмы падтрымліваецца канкрэтнай лексікай: *У той час, як жанчыны ішлі да магілы, не разумеючы словы пра ўваскрасенне, іншыя вучні хаваліся “дзеля страху перад юдэямі” (Ян. 20:19). Жанчыны ідуць да магілы, не зважаючы нават на банальную праблему, якая чакае іх наперадзе: “А гаварылі яны між сабою: Хто нам адваліць камень ад уваходу ў магілу?” (Мк. 16:3)* (з Пропаведзі на Нядзелю жанчын-міраносіц, а. З. Чарнель).

Нярэдка ў пропаведзях і пасланнях адлюстроўваецца і сучаснае паўсядзённае жыццё, хаця і больш фрагментарна. Мірская тэма абавязкова будзе ісці ў сувязі з прадметна-сакральнай: *У сучасным свеце занадта важнымі сталі поспех, сіла, інтэлект... Жанчыны-міраносіцы паказваюць, што гэтыя рэчы не заўсёды здольныя прывесці да жыццёвай перамогі* (з Пропаведзі на Нядзелю жанчын-міраносіц, а. З. Чарнель).

Выдзяляецца таксама сітуацыйна-прадметная тэма, якая адлюстроўвае царкоўную нагоду пропаведзі або паслання. Часцей за ўсё гэта нейкая актуальная падзея царкоўнага календара або пэўны біблейскі тэкст, агучаны ў час літургіі і прызначаны для абмеркавання. Дзякуючы гэтай тэме канкрэтная пропаведзь або пасланне ўключаецца ў агульны кантэкст царкоўнага года і кананічнай службы: *У Нядзелю міраносіцаў мы згадваем жанчын, якія раницай у нядзелю сталі першымі сведкамі ўваскрасення* (з Пропаведзі на Нядзелю жанчын-міраносіц, а. З. Чарнель); *У Трэцюю нядзелю Вялікага посту, у сярэдзіне Чатырохдзясятніцы, Царква ўшаноўвае Крыж Гасподні* (з Пропаведзі на Крыжапаклонную нядзелю, а. З. Чарнель).

Як бачым, тэматычны склад пропаведзі і паслання вельмі складаны. Цэнтральнае месца ў іх займае агульная духоўная тэма, якой падначалены прадметна-сакральная, мірская і сітуацыйна-прадметная. Апошнія можна назваць прыватнымі тэмамі; з іх прадметна-сакральная, безумоўна, найбольш значная па змесце, а мірская і сітуацыйная – арганізацыйныя.

Кампазіцыя маналагічных рэлігійных жанраў традыцыйная: уступ, асноўная частка і заключэнне.

Ва ўступе звычайна ажыццяўляецца прэзентацыя сітуацыйна-прадметнай тэмы, адсюль яго мэта – падрыхтаваць прыхаджан да слухання і ўвесці іх у тэму выказвання. У асноўнай частцы

фарміруецца прадметна-сакральная тэма (прапаноўваецца біблейскі сюжэт) і на гэтай базе развіваецца духоўная тэма; мэта асноўнай часткі – раскрыццё тэмы пропаведзі, яе сэнсу. У павучальным заключэнні духоўная тэма абагульняецца, прычым часта з дапамогай кароткага вяртання прапаведніка да сітуацыйнай тэмы; яго мэта – зрабіць маральныя вывады са сказанага: *Няхай Марыя будзе для нас прыкладам пазнання і любові Бога, а таксама крыніцай Божай ласкі, каб мы, дзякуючы Яе заступніцтву, узраслі ў даверы да Божай волі і пакоры перад тым, што пераўзыходзіць нашае разуменне і магчымасці* (з Пропаведзі на Дабравешчанне Найсвяцейшай Багародзіцы, а. З. Чарнель).

Мірская тэма не адыгрывае канструктыўнай ролі ў пропаведзі ці пасланні, яна рэалізуецца фрагментарна, выкарыстоўваючыся пераважна для стварэння ілюстрацыйных мікратэкстаў.

Танальнасць маналагічных жанраў прапаведніцкага падстылю характарызуецца набожнасцю, пачцівасцю, бо ў іх знаходзіць адлюстраванне агульнае ўяўленне пра Царкву як інстытут транслявання Боскай ісціны. Пры яе рэалізацыі вельмі важнай з’яўляецца пачцівасць. Гэта праяўляецца ў тым, што ў рэлігійных тэкстах не рэкамендуецца выкарыстоўваць спрошчаныя варыянты ўласных імёнаў, а таксама ўласныя імёны без статусных вызначальнікаў. Прыняты поўныя варыянты: *Гасподзь наш Іісус Хрыстос, Прысвятая Дзева Марыя, апостал Павел, Свяцейшы Патрыярх* і да т. п. або перыфразы тыпу *Гасподзь наш Усётрымальнік, Хрыстос Спасіцель*. Пачцівае і цытаванне Святога Пісання; непахіснасць духа Евангелля – гэта аксіёма для прапаведніка.

Другі варыянт танальнасці ў рэлігійных тэкстах – асабістая ўпэўненасць. Так, у пропаведзях і пасланнях адсутнічае мадальнасць сумнення, хістання, нявызначанасці, непраўдзівасці і г. д. Безумоўнае сцвярджэнне любога тэзіса з апорай на Святое Пісанне як неаспрэчны аўтарытэт надае тэкстам спакойную ўпэўненасць, што пацвярджаецца частым ужываннем адпаведных лесем: *вера, ісціна, ісцінна, праўда, запаведзь, ведаць, улада Божая* і інш. Асабісты характар упэўненасці падкрэсліваецца і выкладам ад першай асобы (*мы верым, мы шануем, мы згадваем сёння, мы павінны*), а таксама рытарычнымі пытаннямі, зваротамі, заклікамі.

Яшчэ адзін варыянт танальнасці, які характэрны менавіта пропаведзям і пасланням, – павучальная танальнасць. Святар – гэта

своеасаблівы праваднік паміж светам сакральным і светам мірскім, таму ад імя Царквы ён мае права вызначаць належнае і заклікаць да яго дасягнення. Гэта рэалізуецца ў тэкстах прама і недвухсэнсоўна: *кожны з нас павінен..., усякі павінен..., душа і цела пвінны быць..., ад нас залежыць..., першая справа наша – выратаванне ад грахоў, як хрысціяне мы верым у тое...* і да т. п. Пры апоры на сакральныя ўзоры часта дабаўляецца звязка *так: вось так і мы павінны ведаць..., так і мы павінны рабіць* і да т. п. Катэгарычнасць такой пазіцыі карэктуюцца аўтарскім *мы*, якое адлюстроўвае роўнасць усіх людзей перад Богам.

У сістэму жанраў прапаведніцкага падстылю ўваходзіць таксама **духоўная гутарка**. Духоўная гутарка – гэта дыялагічная, у адрозненне ад пропаведзі і паслання, неструктурыраваная форма зносін, у якой слухачы могуць станавіцца субяседнікамі. Гэты жанр падобны і да пропаведзі, і да паслання, дзе асноўнай мэтай з’яўляецца растлумачванне боскіх ісцін вернікам і ўздзеянне на іх учынкі і паводзіны. Аднак на пропаведзі, напрыклад, прыхаджане дыстанцыраваны ад прапаведніка яго санам і самой абстаноўкай храма. Абстаноўка ж гутаркі пазбаўлена сакральнасці.

Функцыя духоўнай гутаркі двайная. Па-першае, рэлігійная асвета, якая праяўляецца ў сцвярджэнні нерухомасці і праўдзівасці рэлігійных ісцін. Па-другое, устанаўленне пэўнай эмацыянальнай атмасферы, асабага “боскага” светаадчування.

Спіс выкарыстаных крыніц

1. Мечковская, Н. Б. Язык и религия: пособие для студентов гуманитарных вузов / Н. Б. Мечковская. – М.: Агентство ФАИР, 1998. – 352 с.
2. Ивойлова, Н. Ю. Строй текста современной христианской проповеди: на материале английского языка: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04 / Н. Ю. Ивойлова. – Ярославль, 2003. – 199 с.
3. Прохвятилова, О. А. Православная проповедь и молитва как феномен современной звучащей речи / О. А. Прохвятилова. – Волгоград: Издательство Волгоградского государственного университета, 1999. – 364 с.
4. Розанова, Н. Н. Сфера религиозной коммуникации: храмовая проповедь / Н. Н. Розанова // Современный русский язык: Социаль-

ная и функциональная дифференциация. – М.: Рос. академия наук. Ин-т русского языка им. В. В. Виноградова, 2003. – С. 341–363.

5. Ицкович, Т. В. Жанровая система религиозного стиля на коммуникативно-прагматическом и категориально-текстовом основаниях: дис. ... д-ра филол. наук: 10.02.01 / Т. В. Ицкович. – Екатеринбург, 2016. – 387 с.

УДК 811.161.3:81'276.5

СТУДЭНЦКІ СЛЭНГ ЯК ЧАСТКА ЛЕКСІЧНАЙ СІСТЭМЫ БЕЛАРУСКАЙ МОВЫ

**Савіцкая І. У., канд. філал. навук, дацэнт,
Сахончык А. П., старшы выкладчык**
*Беларускі нацыянальны тэхнічны ўніверсітэт
Мінск, Рэспубліка Беларусь*

Анотацыя: артыкул прысвечаны аналізу студэнцкага слэнгу. Вызначаецца адрозненне слэнгу ад жаргону, падаюцца яго характэрныя асаблівасці, прычыны ўзнікнення, а таксама класіфікацыя.

Ключавыя словы: жаргон, маладзёжны слэнг, студэнцкі слэнг, субкультура.

STUDENT SLANG AS PART OF THE LEXICAL SYSTEM OF THE BELARUSIAN LANGUAGE

**Savitskaya I. V., ass. professor, Ph.D (in Philology),
Sahonchik A. P., senior lecturer**
*Belarusian National Technical University
Minsk, Republic of Belarus*

Summary: the article is devoted to the analysis of student slang. The difference between slang and jargon is determined, its characteristic features, causes of occurrence, as well as classification are presented.

Keywords: jargon, youth slang, student slang, subculture.

У жыцці сучаснага чалавека моўная дзейнасць займае значнае месца, паколькі без яе немагчыма ні авалоданне прафесійнымі